

“SHIROQ” RIVOYATI SYUJETINING YUZAGA KELISH ASOSLARI

Kuchkarov Tuxtamurod Olimovich,

O‘zR Ichki ishlar vazirligining Jizzax akademik litseyi

Tillarni o‘rganish kafedrasi mudiri, f.f.d.

murod0566@mail.ru

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18439023>

Annotatsiya. Maqolada Shiroq haqidagi qadimiy epik syujet sak-massaget qabilalarining folklor an‘analari doirasida shakllangan bo‘lib, rivoyat va dostonlarda ajdodlarimizning o‘z yurtini bosqinchi dushmanlardan himoya qilish maqsadida olib borgan mardonavor kurashi hamda ana shunday hayot-momot janglaridagi jasorati tasvirlangan. Antik davr tarixchilarining kitoblarida qadimgi sak va massaget eposining bir necha namunasi qoldiq holdagi epik bayonlari keltirilgan. Sak-massaget qabila birlashmasining yirik urug‘laridan biri hisoblangan siraqlarning jasorati va qahramonliklari tasvirlangan “Shiroq” (yoki “Siraq”) rivoyati o‘zbek folklorining arxaik qatlamiga mansub epik syujetlar sirasiga kirishi haqida cho‘z boradi.

Kalit so‘zlar: folklor, rivoyat, epik syujet, sak-massaget, skif, sirak, sarmat, aors, konflikt, Kanik, Jilbulak chashmasi.

Аннотация. Статья основана на древнем эпическом сюжете Ширика в фольклорных традициях сакско-массагетских племен. Книги древних историков содержат эпические описания остатков нескольких образцов древнего сакского и массагетского эпоса. Легенда о «Шираке» (или «Сираке»), описывающая мужество и героизм сираков, одного из крупнейших родов сак-массагетского племени, является одним из эпических сюжетов архаического пласта узбекского фольклора.

Ключевые слова: фольклор, легенда, эпический сюжет, сак-массагет, скиф, сирак, сармат, аорс, конфликт, каник, родник Джилбулак.

Abstract. The article is based on the ancient epic story of Shirak in the folklore traditions of the Sak-Massaget tribes. The books of ancient historians contain epic descriptions of the remnants of several examples of the ancient sak and massaget epic. The legend of “Shirak” (or “Siraq”), which depicts the courage and heroism of the Siraks, one of the largest clans of the Sak-Massaget tribe, is one of the epic plots of the archaic layer of Uzbek folklore.

Keywords and phrases: folklore, legend, epic plot, sak-massaget, skif, sirak, sarmat, aors, conflict, Kanik, Jilbulak spring.

Kirish. O‘zbek folklorining arxaik qatlamiga mansub epik syujetlar xalqimizning qadimiy tarixiy xotirasi, dunyoqarashi va vatanparvarlik g‘oyalarini o‘zida mujassam etadi. Shunday rivoyatlardan biri bo‘lgan “Shiroq” syujeti sak-massaget qabilalarining tarixiy hayoti va bosqinchi dushmanlarga qarshi olib borgan mardonavor kurashi bilan chambarchas bog‘liqdir. Mazkur rivoyat antik davr yozma manbalari va og‘zaki an‘ana tutashgan nuqtada shakllanib, qahramonlik eposining muhim namunasi sifatida e‘tirof etiladi. Ushbu maqolada “Shiroq” rivoyati syujetining yuzaga kelish asoslari tarixiy, folklor va etnografik manbalar asosida tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Antik davr tarixchilarining kitoblarida qadimgi sak va massaget eposining bir necha namunasi qoldiq holdagi epik bayonlari keltirilgan. Masalan, “Ko‘r qullar rivoyati”, “Doroning Skifiyaga yurishi”, “Skiflar ovi”, “To‘maris”, “Skiflar qozoni”

(Gerodot), “Shiroq” yoki “Sirak” (Polien), “Zarina va Striangey” (sitsiliyalik Diodor), “Amorg va Sparetta” (Ktesey) eposlari shular jumlasidandir. Jumladan, Poliennig “Harbiy hiylalar” kitobida keltirilgan “Shiroq” (yoki “Sirak”) rivoyati qadimgi saklarning vatanparvarlik, yurtsevarlik va ozod diyor uchun kurash g‘oyasini o‘zida mujassamlashtirgan qahramonlik eposining ixcham bayoni hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida tarixiy-qiyosiy, strukturaviy-tahliliy va manbashunoslik metodlaridan foydalanildi. Antik davr mualliflari asarlari, xalq rivoyatlari hamda epik dostonlar syujetlari o‘zaro qiyosiy tahlil qilindi. Shuningdek, folklor motivlarining badiiy evolyutsiyasi va genetik ildizlarini aniqlashda etnografik hamda tarixiy ma’lumotlarga tayanildi. Olingan natijalar umumlashtirilib, ilmiy xulosalar chiqarildi.

Tahlillar va natijalar. “Shiroq” rivoyatining qisqacha mazmuni quyidagicha: “Doro qo‘shini bilan saklar o‘rtasida urush borar edi. Saklar o‘z yerlarini jon-jahdlari bilan himoya qilishar, ammo dushman qo‘shini son jihatdan ko‘p bo‘lgani uchun ular qurshovga tushib qolishadi. Ana shunda sak qabilasi sardorlari Saksfar, Omarg va Tomiris maslahatga to‘planadilar. Ular bu qiyin ahvoldan qanday xalos bo‘lish haqida maslahatlashib turishganida davraga saklarning bir otboqar cho‘poni Shiroq kirib keladi-da, sardorlarga yuzlanib: “Agar mening oilamga, bolalarimga g‘amxo‘rlik qilishga qasamiyod etsangizlar men el-yurtni Doro qo‘shinining bosqinidan xalos qilardim”, – deydi. U Eron qo‘shinini hiyla bilan halok etajagini aytadi va oilasiga, bolalariga, avlodiga g‘amxo‘rlik qilishga qasam ichdirib, shu va’dani olgach, o‘sha zahotiyoyq yonidan pichog‘ini chiqarib, o‘zining quloq-burnini kesadi, boshqa a’zolariga ham jarohat yetkazadi, so‘ngra go‘yoki saklardan ozor chekib Eron qo‘shini tomon qochib o‘tgan kishi bo‘lib, Doroning huzuriga keladi.

Shiroq ana shunday ahvoli xarob holda Doroning qarorgohiga borib arz qiladi va o‘zini saklardan alamzada kishi qilib ko‘rsatadi. “Meni shu ahvolga solganlardan o‘ch olishim kerak, shuning uchun sizlarga yordam beraman”, ya deydi Shiroq. Shundan keyin u Eron qo‘shinini saklar kutmagan yerdan olib borajagini, u yerda turib, sak qo‘shiniga to‘satdan hujum qilib, g‘alaba qozonishlarini aytadi. Eron qo‘shini bir haftalik oziq-ovqat olib yo‘lga tushadi. Qo‘shin uzoq yo‘l yuradi. Oziq-ovqat tamom bo‘ladi. Bir mahal ular tevarak-atrof qum barxanlaridan iborat jazirama sahrodan iborat cho‘lning qq o‘rtasiga yetib boradilar. Ana shundagina Eron qo‘shini aldanganini anglaydi. Eron sarkardaridan biri Shiroqdan: “Shunday ulug‘ podshoni aldab, katta qo‘shinni biror quduq bo‘lmagan, biror qush uchmaydigan, biror jonivor ko‘zga ko‘rinmaydigan, na olg‘a yurish, na ortga qaytish mumkin bo‘lmaydigan sahroga boshlab kelishdan muroding nima edi?” – deb so‘raydi. Shiroq esa mag‘rur turib: “Men sizlarni yengdim! Bu bilan o‘z hamyurtlarim hayotini saqlab qoldim, endi ana shu suvsiz sahroda Eron qo‘shinini halok etaman”, – deb javob beradi. Buni eshitgan Ranosbat darhol Shiroqning boshini tanasidan judo qiladi. Bu orada dushman lashkarining ko‘p qismi ochlik va suvsizlikdan tinkasi qurib, nobud bo‘ladi. Buni ko‘rib tashvishga tushgan Doro suv so‘rab Apollonga iltijo qiladi, biroz vaqt o‘tgach,

yomg'ir yog'adi. Eron qo'shining qolgan-qutganlari arang Baqtriya daryosi (Amudaryo) sohiliga yetib oladilar" [1].

Qadimgi sak eposining yorqin namunalari biri hisoblangan "Shiroq" rivoyatida miloddan burungi VI–V asrlarda O'rta Osiyoda yuz bergan real tarixiy voqealarning epik talqini o'z ifodasini topgan. Rivoyatda oddiy otboqar Shiroqning o'z ona diyorining ozodligi va tinchligi yo'lida jonini fido qilganligi, o'zining mislsiz jasorati tufayli vatandoshlarini halokatdan saqlab qolganligi bayon etilgan. Tarixiy ma'lumotlarga qaraganda, miloddan avvalgi 520-485 yillarda ahmoniylik hukmdori Doro I o'zining tish-tirnog'igacha qurollangan son-sanoqsiz qo'shini bilan saklar o'lkasiga bostirib kirgan. Ko'chmanchi chorvadorlik, yarim o'troq va o'trok dehqonchilik bilan shug'ullanib kelgan sak qabilasining jasur yigitlari dushmanga qarshi mardonavor kurash olib borgan.

Poliening "Harbiy hiylalar" asari orqali saqlanib qolgan qadimiy sak eposi namunasi – "Shiroq" rivoyati mohiyatiga ko'ra qahramonlik xarakteriga ega. Antik davr yozma manbasiga kiritilganligi tufayli unut bo'lib ketishdan saqlanib, bizgacha yetib kelgan bu rivoyatning syujet qurilishi "konflikt" (saklarning dushman qurshovida qolishi va urug' sardorlarining maslahatga yig'ilishi) va "yechim" (otboqar Shiroqning dushman qo'shinini aldov yo'li bilan cho'lga olib chiqib, mag'lub qilishi) qismlaridan iboratligi bu asar qachonlardir saklar folklorida qahramonlik eposi sifatida keng ommalashganligini ko'rsatadi. Folklorshunos olim K.Imomov to'g'ri yozganidek, "To'maris", "Shiroq" rivoyatlarning jangnoma tipini tashkil etgan. Har ikkisida tarixiylik to'laligicha saqlangan. Sabab shuki, mazkur rivoyatlar yuzaga kelgan davrdan uzoqlashmasdan, shakliy tuzilishi o'zgarmasdan, variantlashmasdan oldin yozib olingan. "To'maris" asosini bosqinchi Eron shohi Kayxusravga qarshi jang voqealari tashkil etadi. "To'maris", "Shiroq", "Zarina va Odatida" nomi bilan O'rta Osiyoda shuhrat topgan rivoyatlar jang, mardlik, qahramonlikni madh etuvchi alohida guruh sanaladi" [2].

"Shiroq" rivoyati syujetining yuzaga kelishiga saklar hayotida ro'y bergan real tarixiy voqelik asos bo'lgan. Chunki tarixiy manbalarda bayon etilishicha, Turonga bostirib kirgan Doro lashkari saklar, so'g'diylar va massagetlarning qattiq qarshiligiga duch kelgan. Ular mahalliy aholining kuchli irodasi va jasoratini sindira olmay, ortga chekinishga majbur bo'lishgan. Bunda, tabiiyki, Shiroq singari haqiqiy vatanparvar yigitlarning jasorati, mardonavor xatti-harakatlari muhim rol o'ynagan.

Rivoyatning asosiy qahramoni Shiroq bo'lib, u o'z yurtini tashqi dushmanlar xurujidan omon saqlash uchun jonini ham berishga tayyor turgan mard, bahodir o'g'lon, o'zining tadbirkorligi va aql-idroki bilan g'animlarni tuzoqqa tushirishga muvaffaq bo'lgan vatanparvar kishilarning umumlashma obrazi darajasida tasvirlanadi. Garchi rivoyat matnida bayon etilgan voqealar hayotiy uydirma asosida tasvirlangan bo'lsa-da, epik syujet real hayotiy voqelik asosiga qurilgan.

Nazarimizda, miloddan burungi VI–V; milodiy I asrlarda sak-massaget qabilalari birlashmasiga mansub etnoslar o'rtasida "Shiroq" rivoyati juda mashhur bo'lgan bo'lib,

uning bayoni o'zaro madaniy aloqalar natijasida Orolbo'yi epik arealida ancha keng ommalashgan ko'rinadi. Chunki Abu Rayhon Beruniyning "Hindiston" asarida keltirilgan "Kanik" afsonasi [3] mazkur epik syujetning badiiy evolyusiyasi mahsuli hisoblanadi. Beruniyning hikoya qilishicha, "Kanovj rojasining Kanikka yuborgan hadyalari orasida ko'rkam, maqtashga arzigudek kiyim bo'lgan. Kanik undan kiyim tikishni xohlab, tikuvchiga tikishga buyursa, tikuvchi: "Unda odam qadamining izlari bor", – deb tikishga rozilik bermaydi. Keyinchalik Kanik bilsaki, Kanovjning hokimi shu yo'l bilan uni xo'rlab, pastga urishga qasd qilgan ekan. Shu bahona bo'lib, ikki o'rtada janjal chiqadi va u katta urushga aylanib ketadi. O'zini tahqirlangan deb his etgan Kanik katta qo'shin to'plab, o'z askarlari bilan Kanovj hokimi yerlariga hujum qiladi. Nima qilishini bilmay, hayron bo'lib qolgan Kanovaj vazirini maslahatga chaqiradi. Ana shunda tadbirkor va aqlli vazir Kanikni yengishni o'z zimmasiga oladi. O'zining quloq-burnini kestirib, qattiq sitam ko'rgan kishi bo'lib Kanikning oldiga boradi. U Kanovj hokimi zulm qilganini vaj qilib, Kanikka yordam berajagina ma'lum qiladi. Kanik rozi bo'lgach, u dushman lashkariga yo'l boshlab, ularni cho'lga olib ketadi. Sahroning o'rtasiga borgach esa: "Shuncha askarni bir o'zim yengdim!" – deb mag'rur qichqiradi. Askarlari suvsizlikdan nobud bo'layotganini ko'rib, g'azabi qaynagan Kanik bora solib, jahl bilan o'z nayzasini o'sha joyning o'rtasiga sanchadi: nayza sanchilgan yerdan buloq suvi otilib chiqib boshlaydi. Buni ko'rgan vazir: "Men mo'jiza ko'rsatishdan ojiz bo'lganlarga qasd qilgan edim, ammo bu ishga qodir bo'lgan farishtalarga qasd qilganim yo'q", – deydi.

Tarixiy ma'lumotlarga qaraganda, Kanik milodiy 78-123 yillarda istiqomat qilgan hind hukmdoridir. U haqdagi afsona bilan saklar folkloriga mansub "Shiroq" rivoyati syujetining asosiy motivlari deyarli bir xil bo'lib, farqli jihatlar personajlar ismidadir. "Shiroq" rivoyatidan farqli ravishda "Kanik" afsonasida urush chiqishining sababi kiyim tikish voqeasiga bog'lanib, vatanparvar qahramonning shijoati va aql-zakovati tufayli sahroga doxil bo'lgan dushman lashkarining suvsizlikdan xalos bo'lishi yerga sanchilgan nayza o'rnidan suv chiqishi motivi orqali ifodalangan. Qayd qilish kerakki, "Kanik" rivoyatida nayza sanchilgan joydan suv chiqishi folklorning an'anaviy motivlaridan biri bo'lib, Xizr to'g'risidagi o'zbek xalq afsonalarida ham uchraydi. Masalan, "Jilbuloq chashmasi" afsonasida aytilishicha, bir kuni xo'jai Xizr buva qirq yamoq to'n kiygan bir qalandar qiyofasida Sarmish qishlog'iga to'yga boribdi. Odamlar uni gadoy gumon qilishib, to'yxonaga kiritmay quvadilar. Xizr buva qochib borayotib qarasalarki, quvg'inchilar yaqin kelib qolgan emish. Shunda u kishi hassalarini yerga bir suqib olgan ekanlar, o'sha joydan chashma paydo bo'libdi. Uning sersuvligidan dushman yo'li to'silib qolibdi. Xizr buva "shu buloq jildirab oqib turib, bandalarning dardiga shifo bo'lsin!" – deb niyat qilgani uchun bu chashmaning nomi Jilbuloq bo'lib qolgan emish [4].

Bizningcha, Abu Rayhon Beruniyning "Hindiston" asarida keltirilgan "Kanik" afsonasi sak-massagetlar folklorida ommalashgan "Shiroq" afsonasi syujetining Xorazm vohasi og'zaki epik an'anasidagi badiiy evolyusiyasi bilan bog'liqdir. Chunki ulug' olim

o‘zining “Hindiston” asarini yaratish jarayonida o‘zi tug‘ilib-o‘sgan diyorning folklor materiallari, jumladan, tarixiy rivoyatlarning syujetlaridan ham foydalangan ko‘rinadi. Har ikki asar syujetining motivlar tarkii va mazmunidagi o‘xshashlikning boisi ham ularning genetik ildizi mushtarakligida, degan fikrdamiz.

“Shiroq” rivoyati syujetining yetakchi motivlaridan biri – epik qahramonning o‘z quloq-burnini kesib, jabrdiyda kishi sifatida o‘zga yurt hoqoni huzuriga borishi va aldov yo‘li bilan uni tuzoqqa tushirishi motivi o‘zbek xalq eposida, xususan, “Yusuf bilan Ahmad” dostonida ham uchraydi. Dostonning atoqli xalq baxshisi Muhammadqul Jonmurod o‘g‘li Po‘lkan variantida tasvirlanishicha, Go‘zalshoh podsho chin-mochinlik Bobo Qambarga o‘zining tushini yo‘rdirgandan keyin Yusuf bilan, Ahmadbek bilan taraf bo‘lib qoladi. Bir kuni u o‘z eliga qarab:

Eshitinglar, amaldorlar, so‘zimni,
Mo‘ysafid chol sarg‘aytirdi yuzimni.
Yusufman Ahmadni bandi qip kelsang,
O‘rdada berayin Gulnor qizimni.

Gap eshitdim, xafa bo‘lgan vaqtimdi[r],
Taraflarim tomosha qip saxtimdi.
Ahmadman Yusufni bandi qip kelsang,
Xizmatiga beray yarim taxtimdi, –

deb murojaat qiladi. Shunda uning a‘yonlaridan Mirza Mahmud degan kishi o‘rtaga chiqib, bu xizmatni ado etishni o‘z zimmasiga oladi. U kattagina qo‘shin bilan Urganchga qarab yo‘lga tushadi va lashkarini Polopon tog‘ining etagiga yashirib qo‘yib, o‘zi Go‘zalshohdan jabr-sitam ko‘rgan kishi suratida Yusuf bilan Ahmadning huzuriga boradi. Eralixon podshoning maslahatiga ko‘ra Yusuf bilan Ahmad bu kelgan mehmondan gap so‘raganlarida, u Go‘zalshohning zulmidan shikoyat qilib, o‘z jonini qutqarish uchun bu yerga qochib kelganligini aytadi:

Go‘zalshohga o‘zim xazinachi bo‘ldim.
G‘aznalarni qaroqchiga urdirib,
Axtartib har qishloqni ko‘rdirib,
Otu ovozangga keldim, Yusufjon,
Xizmatim qilgani keldim, Yusufjon.

Go‘zalshohman mehrlarim tosh bo‘lib,
Ovqat degan dasturxonga chosh bo‘lib,
G‘aznalarni qaroqchiga urdirib,

Go‘zalshohman o‘la-o‘lguncha g‘ash bo‘lib,
Shonu shavkatingga keldim, Yusufjon,
Xizmatkor bo‘lgani keldim, Yusufjon.

Shu tariqa hammaning ishonchiga kirib olgan Mirza Mahmud kunlardan bir kuni ov bahonasida Yusuf bilan Ahmadni bog‘lab, bandi qilib Misr eliga haydab ketadi [5].

Ko‘rinadiki, “Yusuf bilan Ahmad” dostonidagi ayyor Mirza Mahmudning xatti-harakatlari, ikki bahodirni aldov yo‘li bilan qo‘lga tushirish uchun amalga oshirgan tadbiri – o‘zini hukmdoridan jabr ko‘rgan kishi qilib ko‘rsatish orqali maqsadiga yetishishi Shiroq obrazini yodga tushiradi. Mohiyatiga ko‘ra, “Shiroq” rivoyati ham, “Yusuf bilan Ahmad” dostoni ham jangnoma epos namunalari hisoblanadi. Bu esa epik an‘ananing uzluksiz rivoji va takomillashib borishi jarayonida qadimgi sak eposida shakllangan “Shiroq” rivoyati syujetining motivlari o‘zbek xalq jangnoma dostonlarining shakllanishida muhim rol o‘ynaganligini ko‘rsatadi.

Endi shu o‘rinda Polien tomonidan hikoya qilingan qadimgi sak eposi namunasi “Shiroq” rivoyatida nomi qayd etilgan personaj nomi xususida to‘xtalib o‘tsak. Bizning fikrimizcha, rivoyatda epik qahramon nomi sifatida keltirilgan “shiroq” so‘zi aslida atoqli ot bo‘lmay, Doro qo‘shinini tor-mor etgan qahramon mansub bo‘lgan urug‘ nomi, ya‘ni etnik atama bo‘lishi kerak.

Yunon mualliflarining tarixiy-etnografik va jo‘g‘rofiy ma‘lumotlariga asoslangan Yu.S.Gagloyti aorslar va siraklarni skiflar tarkibiga kiritadi [6]. Strabonning keltirishicha, “aors va siraklar Kavkaz tog‘larining janubiy qismida istiqomat qiluvchi qabilalar bo‘lib, chodirlarda yashaydilar va dehqonchilik bilan shug‘ullanadilar” [7]. Boshqa bir o‘rinda esa “Undan narida – Meotida va qaspiy dengizlari oralig‘ida nabianlar, panksanlar, shuningdek, siraklar va aorslar yashashadi. Bu siraklar va aorslar o‘z yurtidan quvg‘in qilinganlar bo‘lishsa kerak, binobarin, aorslar siraklardan shimolroqda joylashishgan. Siraklar hukmdori Abeakning ikki mingta suvoriy lashkari (o‘sha paytda Farnak Bosforni egallab turgan edi) bo‘lgan. Milodning 20-yilida o‘zining “Geografiya” asariga oxirgi o‘zgartishlarni kiritgan Strabonning yozishicha, sarmat qabilalari sirasiga mansub siraklar Orol dengizidan Kavkaz tog‘lari etaklarigacha bo‘lgan hududda yashaganlar [7]. Diodora Sitsiliyskning Bospor taxti uchun kurashgan sirak hukmdori Arifarn haqidagi hikoyasini tahlil qilgan V.P.Shilov sirak va aorslarning Kavkazoldi dashtlarida paydo bo‘lish vaqtini xronologik jihatdan miloddan burungi IV asrning oxiri deb hisoblaydi [8].

Tarixiy manbalarning guvohlik berishicha, miloddan burungi 130-125 yillar oralig‘ida aors va sirak qabilalari Sharqiy Yevropa hududiga ko‘chib o‘tishgan. Binobarin, sarmat qabilalarining Orol dengizidan to Dunaygacha bo‘lgan hududga ko‘chishi Baqtriyaga yuechji-toxarlarning kirib kelishi jarayoni bilan parallel ravishda kechgan [9].

Surxon vohasida istiqomat qiluvchi o‘zbeklarning etnografiyasini o‘rgangan B.X.Karmishevaning aniqlashicha, qo‘ng‘irotlarning tortuvchi shaxobchasi ichida siyroc

urug'i ham bo'lgan [10]. Etnograf olim A.Malikov qo'ng'iroq qabilasi tarkibidagi "siyroq" urug'i miloddan burungi I asrlarga mansub yozma manbalarda ham qayd etilganligini yozadi [11]. Binobarin, qoraqalpoqlarning qo'ldovli, ashamayli va muyten urug'lari tarkibida "qara siyrak" shaxobchasi borligi etnograf olim L.S.Tolstova tomonidan aniqlangan [12]. "Siyroq" urug'i yirik sarmat qabilalaridan biri – siraqlarning avlodlari deb qaraladi [13]. Siraqlar miloddan burungi II – milodiy I asrlarda Azov va Kaspiy dengizlari oralig'idagi hududda istiqomat qilishgan. Ular I asrdan keyin ana shu hududda mavqeyi ancha kuchayib ketgan alanlar tarkibiga singib ketishgan [14]. Sarmat qabilalari esa qadimgi Qangyuy aholisi tarkibiga mansub etnoslardan biri bo'lgan. Qo'ng'iroq qabilasi tarkibidagi tortuvchi urug'ining qadimgi ajdodlari kelib chiqishi jihatidan qangyuylarga aloqadorligi ma'lum. "Siyroq" ham tortuvchi urug'ining shaxobchasidan biri ekanligi ham bu urug'ning genetik ildizlari sarmat-qangyuylarga bog'lanishini tasdiqlaydi.

Xulosa. Bizning fikrimizcha, siraq qadimgi sak-massaget qabilalari birlashmasi tarkibiga kirgan urug'lardan birining nomi bo'lgan. Sak qabilalari (shu jumladan, siraqlar ham) esa o'zbek xalqining qadimiy ajdodlari sirasiga kirganligi uchun o'zbek etnonimlari orasida "siyroq" atamasi saqlanib qolgan. Binobarin, sak-massaget qabila birlashmasining yirik urug'laridan biri hisoblangan siraqlarning jasorati va qahramonliklari tasvirlangan "Shiroq" (yoki "Siraq") rivoyati o'zbek folklorining arxaik qatlamiga mansub epik syujetlar sirasiga kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ўзбек адабиёти тарихи. 1-том. – Тошкент: Фан, 1977. – Б. 49.
2. Имомов К. Ўзбек халқ насри поэтикаси. – Тошкент: Фан, 2008.
3. Абу Райхон Беруний. Танланган асарлар. 2-том. Ҳиндистон. – Тошкент: Фан, 1965. – Б. 313.
4. Ипак йўли афсоналари (жой номлари билан боғлиқ афсоналар). Тўплаб, нашрга тайёрловчи: М.Жўраев. – Тошкент: Фан, 1993. – Б.87.
5. Ўзбек халқ ижоди ёдгорликлари. 2-жилд. "Юсуф билан Аҳмад" достони (Муҳаммадқул Жонмурод ўғли Пўлкан ва Фозил Йўлдош ўғли варианты). Нашрга тайёрловчи: **М.Жўраев**. Масъул муҳаррир: **Э.Очилов**. – Тошкент: Фафур Гулом номидаги нашриёт-матба ижодий уйи, 2015.
6. Гаглойти Ю.С. Аланы и вопросы этногенеза осетин. – Тбилиси, 1966. – С.95.
7. Страбон. География. – М., 1991. – С.177.
8. Шилов В.А. Аорсы (историко-культурный очерк) // История и культура сарматов. – Саратов, 1983. – С.36.
9. Гутнов Ф.Х. Ранние аланы. Проблемы этносоциальной истории – Владикавказ: Ир, 2001. – С.24.
10. Кармышева Б.Х. Очерки этнической истории южных районов Таджикистана и Узбекистана. – М.: Наука, 1976. – С.92.
11. Маликов А.М. К.Вопросу о происхождении кунградцев // Вестник Каракальпасского филиала АН РУз. – Нукус, 2008. – №1(210). – С.63.
12. Толстова Л.С. Исторические предания Южного Приаралья. – М.: Наука, 1984. – С.187.
13. Толстова Л.С. Отголоски ранних этапов этногенеза народов Средней Азии в ее исторической ономастике // Ономастика Средней Азии. – М., 1978. – С.9=10.
14. Мошкова В.Г. Краткий очерк истории савромато-сарматских племен // Степи европейской части СССР в скифо-сарматское время. – М., 1989. – С.156-157.